

NEXUS LINGUARUM

KÖSZÖNTŐ KÖTET A 80 ÉVES
NYOMÁRKAY ISTVÁN AKADÉMIKUS
TISZTELETÉRE

Szerkesztette
Lukács István

ELTE BTK
SZLÁV ÉS BALTI FILOLÓGIAI INTÉZET
SZLÁV FILOLÓGIAI TANSZÉK
BUDAPEST, 2017

SZAKMAI LEKTOROK
Bańczerowski Janusz
Jászay László

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© szerzők
© ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő: Lukács István
A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-859-4

TARTALOM

Bañcerowski Janusz	
Nyomárkay István akadémikus nyolcvan éves.....	9
Bajzek Lukač Marija	
Slovenska zemljepisna lastna imena na Gornjem	
Seniku in v Porabju.....	15
Bañcerowski Janusz	
Néhány gondolat a nyelvhasználat alapegységéről...	25
Császári Éva	
A szlovák szótárirodalom legújabb mérföldköve.	
Az első szlovák etimológiai szótár.....	43
Дудащ Мария	
Гневът в унгарската и българската фразеология...	51
Dudás Előd	
Kaj-horvát anyag Maks Pleteršnik szlovén–német	
szótárában.....	61
Dziewońska-Kiss Dorota	
Człowiek człowiekowi wilkiem – obraz wilka w języku	
polskim (w świetle związków frazeologicznych	
i przysłów).....	71
Федосов Олег	
Как достигъ <i>совершенство</i> ?.....	81
Gyivicsán (Divičanová) Anna	
Rozmýšľanie o slovenskom národnom hnutí,	
o jazyku, o kultúre	
(Štefan Leška, Karol Straka, Ľudovít Haan).....	93
Gyöngyösi Mária	
A „törpe” Alekszandr Blok mitopoétikájában	
(Alakváltozatok és forrásaik).....	101
Imrichová Mária	
Slovenská právnická terminológia	
a problematika polysémie termínov.....	115
Jakovljević Dragan	
Književnost, novi mediji i postčitalačka generacija...	125

Janiec-Nyitrai Agnieszka	
Narošle postpamięci. Na marginesie węgierskiej	
trylogii Krzysztofa Vargi <i>Gulasz z turula, Czardasz</i>	
<i>z mangalicqı Langosz w jurcie</i>	135
Janurik Szabolcs	
Angol mintára keletkezett tükörszavak	
a magyarban és az oroszban.....	147
Ясаи Ласло	
Средства грамматики и картина мира	
в русском языке.....	161
Kiss Szemán Róbert	
A katolikus irodalom mint újkori kulturális	
képződmény sajátosságai.....	173
Kroó Katalin	
Az irodalmi szövegben rejlő <i>megszólítás</i> szemiotikai	
alakzatáról.....	183
Лявинец-Угрин Марианна	
Современная лексикография русинского языка..	195
Лебович Виктория	
К вопросу литературной ономастики	
у И. Нечуя-Левицкого.....	207
Lukács István	
A horvát <i>Sibila</i>	219
Menyhárt Krisztina	
„Zöldségeket beszél”. A zöldségek a magyar	
és a bolgár közmondásokban.....	231
Михайлов Камен	
Via Danubius.....	243
Milosevits Péter	
Jovan Dučić versei Babits Mihály fordításában.....	255
Nagy István	
Íráspoétika, írásethosz. Marina Cvetajeváról.....	271
Палоши Ильдико	
Мультисубъектность как семантическая категория	
в русском языке.....	283

Pátrovics Péter	Aspektualität – Temporalität – Kasus – Referentialität und Wortstellung im Deutschen und in den slawischen Sprachen. Mutmaßliche Zusammenhänge.....	297
Pavičić Mladen	Ivan Prijatelj <i>A szlovének irodalma</i> című irodalomtörténeti áttekintéséről.....	307
Péter Mihály	Két költő a szerelem másodvirágzásától (Puskin és Tyutcssev).....	317
Ráduly Zsuzsanna	Eponimák a lengyel és a magyar egyházi terminológiában.....	323
Sárköziné Vandan Enhzaya	<i>Вдрузе Достоевского в монгольском переводе романа «Братья Карамазовы»</i>	335
Urkom Aleksander	Učenje stranog jezika u digitalnom dobu.....	343
Várnai Dorota	Renesans w Polsce i na Węgrzech.....	353
Vig István	Prebacivanje kodova u djelu „Az török áfium ellen való orvosság” (‘Lijek protiv turskoga opijuma’) Nikole Zrinskog.....	365
Zoltán András	Régi keleti szláv jövevényszavaink kérdéséhez.....	377
Zsilák Mária	A budai Egyetemi nyomda szlovák kiadványainak nyelvváltozatai az egységes modern irodalmi nyelv kialakulása tükrében.....	385

A BUDAI EGYETEMI NYOMDA SZLOVÁK KIADVÁNYAINAK NYELVVÁLTOZATAI AZ EGYSÉGES MODERN IRODALMI NYELV KIALAKULÁSA TÜKRÉBEN

Zsilák Mária

A budai Egyetemi nyomda (1777-1848) jelentőségteljes szerepe, amelyet a történelmi Magyarország nemzetiségei (nemzetei) művelődéstörténetében betöltött, közismert. A szlovákság számára a felvilágosodás, ill. nemzeti megújítás (národné obrodenie) korszakában, amelyet az Egyetemi nyomda működése felölel, az egységes szlovák irodalmi nyelv megteremtése a kiemelkedően fontos kérdések közé tartozott. E problematikát általában a katolikus és evangélikus értelmiség szellemi törekvéseinek, egységes modern irodalmi nyelvvel kapcsolatos álláspontjainak konfrontációja tükrében szokás tárgyalni.

Király Péter más felfogásban közelíti meg a kérdést, az Egyetemi nyomda működéséről szóló monográfiájában (KIRÁLY, 2003) szélesebb kontextusba helyezi. E komplexitásra való törekvés számos összefüggésre mutat rá, a részproblémák tárgyalása több vonatkozásban összehasonlító elemzésekre is módot ad. Jelen írás csupán azon jelenségekre szorítkozik, amelyek a szlovák irodalmi nyelv kialakulásának folyamatát tükrözik.

Az Egyetemi nyomda kiadványai sokféle nyelvváltozatot rögzítenek a szlovák szerzők írásaiban, akár a katolikus, akár az evangélikus felekezethez tartoztak, a számos nyelvváltozat az irodalmi nyelvre vonatkozó elgondolásaikról differenciált képet ad. Ezen felül - a korra jellemzően - még több nyelv töltötte be a szlovákok számára az irodalmi nyelv szerepét: a latin, német, cseh, ill. a szlovakizált cseh különböző változatai, az Anton Bernolák által megalkotott és kodifikált nyugat-szlovák alapú irodalmi nyelv.

Király Péter idézett monográfiájában, szlovák vonatkozásban, 62 kiadványt sorol fel (KIRÁLY, 2003: 632-634). A kiadványok a következő tárgykörökbe csoportosíthatók:

- a) *tankönyvek, oktatási segédletek* (Mária Terézia Rátio Edicationisa nyomán (1777))
- b) *tudományos munkák* (nyelvészeti, irodalomtörténeti, történelmi, egyéb)
- c) *szépirodalmi művek, a Zora almanach*
- d) *vallási jellegű munkák* (katekizmusok, prédikációk, ima és egyházi ének válogatások)
- e) *ismeretterjesztő kiadványok* (gazdasági, egészségügyi felvilágosító írások, kalendáriumok).

Nyelvi megoszlásban a latin nyelvet pl. Johannes (Ján) Herkel: *Elementa universalis linguae Slavicae, e vivis dialectis eruta, et sanis logicae principiis suffulta* (1811) c. munkája, továbbá a szlavisztika művelői körében ismert Štefan Leška etimológiai szótára: *Leschka Stepanus Elenchus Vocabulorum Europaeorum cumprimis Slavicornum Magyarici usus* (1825) reprezentálja. A német nyelvű kiadványok közül szlovák szempontból kiemelten fontos Bernolák nyelvtanának fordítása: *Slowakische Grammatik, Aus dem Lateinischen ins Deutse uberzetzt (von Andreas Brestyansky)* (1817). A szlovakizált cseh nyelvváltozatot példázzák Ján Kollár munkái, fő szépirodalmi műve: *Slávi Dcera, We třech zpěvích* (1824), több kiadást értek meg *Katekizmusai* (1826, 1841, 1846), népszerű volt *Čjtanka anebo kniha k Čjtánj* (1825) ábécés könyve is. Kiemelkedő volt a szerepe az Egyetemi nyomdának Bernolák irodalmi nyelvének (ún. bernolákovčina) terjesztésében. Itt jelent meg hatkötetes szótára: *Slowár slowenský-česko-lafínsko-německo-uherský I-VI.* (1825-1827). Szépirodalmi művek nyelveként Ján Hollý népszerűsítette a *bernalákovčinát*. Az Egyetemi nyomdában megjelentek közül két, az életmű szempontjából fontos kiadványt idézek példaként: *Básně I.-IV.* (1841-1842), *Cirillo-Methodiada, Wífazská báseň w šesfi spewoch* (1835).

A korabeli tankönyvkiadás és tansegédletek kérdésének többen is figyelmet szenteltek (a teljesség igénye nélkül pl.: HAYEKOVÁ, 1979:100-101, DONÁTH, 1987:117-130, KOTULIČ, 1987: 409-417, GYIVICSÁN, 1987: 437-442). Míg Hayeková lexikográfiai szempontból értékeli az Egyetemi nyomda szlovák vonatkozású anyagát, Donáth Regina a Szláv Filológiai Tanszék könyvtári állománya unikális kiadványait mutatja be közülük, Izidor Kotulič és Gyivicsán Anna nyelvi kérdésekre is kitérnek. Izidor Kotulič az 1780-as években kiadott szlovák tankönyvek nyelvére fókuszál s arra a következtetésre jut, hogy e kiadványok nyelvezete a *berňolákovčínát* megelőző korszak nyugatszlovák területen értelmiségi körökben kialakult úzusát tökrözi. Ezt a gyakorlati életben meghonosodott nyelvet a tankönyvek starndardizált nyelvváltozatként rögzítik. Mint ahogy ismeretes, a katolikus felekezetű szlovák értelmiség önálló egységes szlovák irodalmi nyelv megteremtésére irányuló törekvései az Anton Bernolák által megalkotott és kodifikált nyelvben, a *berňolákovčínában* összegződtek, ami némileg eltér a fentebb tömören jellemzett úzustól. A Bernolák által kodifikált nyelvváltozat vált végül a szlovákok első – ám nem osztársadalmi szinten elfogadott irodalmi nyelvvé.

Gyivicsán Anna összeveti a katolikus és evangélikus felekezet számára kialakult tankönyvkiadási gyakorlat különbségeit, egyben rögzíti a nyelvhasználati különbségeket, a tényt, hogy az evangélikusok megmaradnak a régóta normaként szolgáló szlovakizált cseh változatainál.

Az eddig felvázolt összetett és változatos nyelvi képet a *Zora almanach* 1836-ban kiadott II. évfolyama egészíti ki. Az almanach a szlovák nyelv és irodalom ápolására megalakult *Spolok Milowňikow Reči a Literatúry Slowenskég* (1834), pesti szlovák irodalmi társaság évkönyve, amelyet a társaság a *berňolákovčina* ápolására és terjesztésére hívott életre. A nemes céllal létrehozott egyesülethez azonban nem csak katolikus felekezetű értelmiségiek csatlakoztak. Ennek megfelelően az irodalmi társaság vezetőségének összetétele konszenzust tükröz, tisztséget viselnek más irányzatok hívei is. E tény a gyakorlatban más módon is megnyilvánult, az almanachban

helyet kaptak *szlovakizált cseh* nyelven írott művek, továbbá műfajtól függően több-kevesebb *népnyelvi* (elsősorban kö-zépszlovák) *elemet* tartalmazó írások is. Tartalmi szempont-ból mindegyik a korra jellemző szellemiséget idézi.

A kitűzött fő célnak megfelelően azonban erőteljesen kép-viselteti magát az évkönyv elemzett kötetében a Bernolák-fé-le irodalmi nyelv híveinek köre. A szlovák irodalmi nyelv fejlődését tárgyaló szakirodalom a *Zora* almanachnak a Ber-nolák-féle irodalmi nyelv felvirágoztatásában játszott szere-pét a *berňolákovčina* második korszakaként értékeli.

A *Zora* II. évfolyamát a közreműködők I. Ferdinándnak ajánlották, Ján Hollý az apostoli császárt és királyt köszöntő költeménye vezeti be a kötetet (5-8). A klasszicista stílusban verselő Ján Hollý, aki a *berňolákovčinát* második korszaká-ban a legmagasabb szinten művelte és valódi irodalmi nyelv rangjára emelte, érdemeinek megfelelően jelentős terjedelmet kapott az évkönyvben. Az I. Ferdinándot éltető költeménye után a 9 részből álló *Selanky* c., antik pásztor idillt idéző, a görög mitológiát szláv viszonyokra adaptáló, irodalomtörté-neti tekintetben máig igen értékesnek tartott munkája nyert besorolást (9-59). Ezt szlovák versek írására buzdító költemé-nye követi (60-61). Még egy nagyobb lélegzetű klasszicista stílusban írott verse kapott helyet a kötetben: *Na krásnú Za-hradu* (255-262). Mind helyesírási, hangtani, morfológiai tek-intetben törekszik a Bernolák által állított norma követésére. Szókincsét illetően említést érdemelnek a mitológiai nevek, a nemzeti megújhodási szellemi mozgalom, ill. klasszicista irodalmi irányzat neologizmusai, amelyeknek a szerző külön figyelmet szentel: utal arra, hogy ezekre nézvést az olvasó a *Cirillo-Metodiada* c. eposzában talál eligazítást (59).

A Bernolák-féle irodalmi nyelv hívei közül igen jelentős személyiség Dr. Anton Ottmayer, aki nemcsak cenzora volt a *Zora* almanachnak, szerzőként is szerepel a II. kötetben, egy novellával és két elmélkedő, erkölcsnevelő prózai írással (65-140, 153-181, 197-208). Nyelvhasználatára jellemzőek a sajátos szóösszetételek, mint pl.: *samospev* (=szóló ének), *Dě-gopisovňík* (= történetíró, történész) *Spoluučedľňík* (= osztály-

társ, iskolatárs), *Welkomiselnost* (= nagylelkűség), *stud'enokroní* (= hidegvérű), *horepsaní* (= felülírott – az alulírott mintájára) stb. amelyek az irodalmi nyelv fejlődési folyamatában módosultak, vagy elhaltak. A 19. sz. első harmadában a standardizált nyelvváltozatok nem szabályszerűen használják az ősszláv mássalhangzó palatalizációk eredményeként meglévő mássalhangzó váltakozásokat, erre utalnak a következő alakok: *Váhské Nové Mesto* (Vágújhely), *na Wrši* (Vrch- hegy), *Wáh-wáhskí*. A hónapneveket következetesen a cseh úzusnak megfelelően használja Ottmayer. A népnyelvi elemeket képviselik romantikus novellájában a népdal idézetek, amelyek a szlovák népdalkincs általánosan elterjedt rétegéhez tartoznak: *Keď sa mi dva rozlúčime, Gedno moge, druhé twoge, Na trenčanském zámku Dwa holubi seďiá*. Ide sorolhatók a beszélő nevek, mint: *Drančír* (= kéregető), *Widrigroš* (= fősvény). Régi magyar szóátvételt is dokumentál, amelyet főképp a népnyelv használt aktívan, a *becsül* ige adaptált változatát: *bečeluje, bečelovalí*.

Sajátos nyelvi értéket képviselnek a „címek és rangok”, a fő bűnök megtestesítői, amelyeket egyik erkölcsnevelő írásában (ostorozásul) hoz. Más részük a korabeli bontón dokumentuma, melyekkel egyben társadalmi divatból adódó nyelvi változásokat is megragad (167-174).

Stílusát szólások, közmondások teszik változatossá, ezeket több ízben moralizáló történetbe ágyazza. Néhány példa:

A barátsággra vonatkozó: *Dluhi si plaťme, a dobrí Práfelíá bud'me.*

A rangra és erkölcsre: *Na Hodnosť wišel, o Mrawi prišel.*

Az igazságra: *Prawda má wšeligakí Obličag. Čo genemu Prawda, to druhému Něprawda.*

Každá Prawda Oči koře.

A munkára, cselekvésre: *Od dnes na zagtra ništ' neodkladag, a čo len možná, sám číň.*

Klasszikus műveltségére utalnak a következők:

Plínium fordítja: *Z'deláňie Roľí ñe Wídanki, ale Pilnosť a Starosť geďiňe stojí.*

Aristotelésre hivatkozik: *Neglepsi Hnog na Pole gest: vlastné bedľiwe Oči Hospodára.*

Szó szerint is fordít latinból: *Oculus Domini saginat Equum*
– *Oko pána krmi Koňa.*

A Bernolák-féle irodalmi nyelv másik magas rangú pártfogója Martin Hamuljak csupán egy, Jurisics Miklós hősiességét méltató prózával van jelen a kötetben: *Mikuláš Jurišič w Kiseĝu* (141- 152). E rövid írásban néhány szókinszbeli érdekesség érdemel figyelmet. Szinonimaként használja a *Husár* és *Koňik* savakat, az első, a magyar *huszár* átvétele, a második a *lovas* tükörfordítása. A török elől a hódoltsági területen kívültre menekülőket *Priskočňíknak* nevezi (a délszláv nyelvekben *zbeĝ, uskok*). Sajátos korabeli úzust tükröz helynévhasználata: *horňí Belohrad* = Alba Regalia, *Kiseĝ* = Kőszeg, *Zawarh* = Sabaria, *ĝelezní Hrad* = Castrum ferrerum, Vasvár.

Írásában a népnyelvi elemek száma elenyésző, a *vráti sa z holú rukú* = üres kézzel tér vissza – mint frazeologizmus, ill. a *praj* nyugatszlovák módosítószó érdemel említést.

Hamuljak, mint ahogy ezt Király Péter az Egyetemi nyomda működéséről szóló könyvében olvashatjuk, *reč materinská*-nak nevezte a Bernolák-féle irodalmi nyelvet, később azonban kiállt a Štúr által létrehozott új irodalmi nyelv mellett. (KIRÁLY, 2003:151-152).

A *bibličtina*, azaz a cseh-szlovák közös irodalmi nyelv legkitartóbb, legkövetkezetesebb híve Ján Kollár, *Slawian* c. költeménye kapott helyet a kötetben, alcíme: *podle českého a chorwatského* (182-184). A vers *Čo Bůh spogil, člověk nerozlučug* (= Mit Isten összekötött, ember szét ne válassza) bibliai idézet parafrázisa a szláv népek (korabeli felfogás szerint törzsek) egységére vonatkoztatva. Kollár nyelvszemléletét az 1830-as években még nem jellemzi az a konzervativizmus, ami a 40-es években, 50-es évek elején markánssá válik. A *Zora* almanachban közzétett versében is a *ľubozvučnosťra* való törekvés

érhető tetten. E Kollár által alkotott fogalmat *szép hangzásnak* fordíthatnánk. Lényegét tömören, leegyszerűsítve úgy foglalhatnánk össze, hogy esztétikai alapon kívánta a cseh és szlovák nyelvet közelíteni egymáshoz. E szemlélet egyik vonása, hogy a mássalhangzó torlódások kiküszöbölésére törekszik. E törekvés azonban tudományos szempontból nem állta meg a helyét, hiszen a nyelv rendszerének szerves fejlődését művi, külső beavatkozással kívánta megváltoztatni. Néhány példa a versből, amelyek felfogását tükrözik: *omerzlých, serce, zew-niterné, slunko, rozterhug, herdoš, neodwertne, Serba, chcejú* stb.

Bármilyen kitartó híve is Kollár a cseh-szlovák irodalmi nyelvi egységnek, költeménye nem mentes a hangtani és alaktani szlovakizmusoktól: *nebol, chcejú, warugme sa, odwra-cagú, cuzinci, semeno, rozsívánie, nagzmužilegšjmu, milég, mog, moja, mogou* stb. Kérdés, hogy magától Kollártól származnak e, vagy cenzori, korrektori beavatkozás eredményei.

A Hont megyéből származó Michal Godra nyelvezete erőteljesen közelít a népnyelvhez, a pesti szlovák értelmiség azon köréhez tartozik, amely a magyar nyelvújítási mozgalom mintájára nyelvészeti tekintetben liberális elveket képvisel. E jelenségek a *Zora* almanach II. számában megjelent verseiben is tetten érhetők (226-232, 265-273, 282-283, 284-286). *Bibličtinájának* helyesírási módosításai: az *au* helyett *ú-t* vagy *ou-t* ír, *w* helyett *v-t*, a *j-t*, amely jelölésére a bibličtina a *g* grafémát használta *j*-vel jelöli, a hosszú *í-t* *í*-nek, a bibličtinában használatos *j* helyett; a *č* grafémát nem használja.

Nyelvezetét erőteljesen jellemzik a hangtani szlovakizmusok: *zvädnú, na gämbách, dorábä, vuóňu, večjé, smjěšána, bližšjé, nezarazja, ljáti, sedja, žjál, nemóže, púhí, čapica*. Néhány alaktani példa: *užívaj, milujem, nech, krajšá, nezarazja*.

Godra az 1860-as években az egységes modern szlovák irodalmi nyelvért folytatott küzdelem jeles reprezentásává vált, a *Matica Slovenská* égisze alatt kifejttet nyelvűvelő tevékenység jelentős alakja. Részt vesz a szlovák-magyar-német szótár megírására létrehozott bizottságban, tagja a nyelvtudományi szakosztálynak (pontos neve többször változott).

Hasonló jegyek jellemzik Ján Maróhy (216-219, 224-225, 274-277), Ladislav Jesenský (62-64, 278-280), Jiří Hlaváč (263-264, 281), N. Magurský (220-223) költeményeinek nyelvezetét. A szlovakizmusok mennyiségét két tényező határozza meg, a szerző személye, de részben műfajtól függően változik, a versekben kevesebb fordul elő.

Maróthyra a következők jellemzőek: *žjálným, náručjá, nestačja, nedaj, tvój, túží, radostou, žalostou, Javorjé.*

Néhány nyelvjárási lexikális elem Jesenskýtól: *tájde, tájdu, tadám, muoj, posjátú, radčej.*

Jiří Hlaváč írásaiban elenyésző szlovák hangtani, ill. morfológiai elemet találunk: *mluvja, dlužjá, Obraz mé milenky* c. költeménye azonban közelít a népdalformához.

Magurský úzusát több szlovakizmus jellemzi: *kolko, čo, svój, sjála, žitja, zemskěj*, figyelemre méltó a *každodeńím chlebem* jelzős szerkezet.

Karel Šnell (235-254) a Balaton nevezetességeiről ír. Nyelve, középszlovák nyelvterületre jellemző elemeket tartalmaz, diftongusokkal, továbbá a fentebb már bemutatott alaktani jegyekkel. Az ismétlések elkerülése véget csak a prózájában található, észak-középszlovák nyelvjárási területre utaló legmarkánsabb példáit emelem ki: *v käd'i (připravována bývá), novými käd'mi.*

Más szerzőktől eltérően, írása a korra jellemző számos természettudományos terminust tartalmaz: *východopoledně, sokoplodů, kóru země, šťavicovřídlu*, szinonimákat is használ *šťavica (kyselka, medokýš), uhľokyselínu (Acidum carboneum, Kohlensäure), Glauberovej soli (Sal mirabile Glauberi, Glauberzalt), horčíkoviny (Magnesia terra, Bittererde), Zubatica (Perca lucioperca, Zahnfisch), Bělca (Cyprinus cultratus, Weissfisch), okotný slimák (Helix vivipara, Brutschnecke)*. Megemlékezik a kecskekörmökről is, a *kozjé paprčky* jelzős szerkezet tükörfordítás, de nem idegen a szlovák nyelv rendszerétől.

Az Árva megyéből származó Ján Herkeľ rövid, kuruc kora emlékező prózájában (209-215) nyelvi tekintetben a 19. sz. 30-as éveire jellemző tendenciák közül több is tetten érhető. Helyesírása egyszerű, nyelvezete leginkább szlovák nép-

nyelvnek nevezhető – amennyiben a számos középszlovák nyelvjárási elem mellett, az egyik szereplő, a *nagyapó* elbeszélése stilizáltan keletiszlovák nyelvjárásra emlékeztet. Nyelvezete továbbá kis számú bohémizmust tartalmaz. Herkeľ *bibličtinájában* megtalálhatók a Kollári *ľubozvučnosť* elvéhez igazodó alakok: *kerv*, *selzi*, *pri persach*. Herkeľ idiolektusának egyéb jellegzetességei közül néhány további: a *Thököly* híveket *Ľekelčanjek*nek nevezi. A kor neologizmusait idézik a *pejoved*, *kniharnja* alakok. Ha az olvasónak mindezek ellenére kétségei támadnának az írás korban való elhelyezését illetően, eligazítja a nemzeti megújodási mozgalom tipikus jelképeinek, a hársfának (*ľipa*) „szerepeltetése”.

A történelmi, kultúrtörténeti korszak nyelvi vetülete más, általánosabb formában is megjelenik: Hollýnál a romantikus folklór iskola szláv mitológiai képződményei állandósulnak, a többi szerző a *Ludmila*, *Mína*, *Betka*, *Terka*, *Mathilda* népszerű női nevekkel él, a férfi keresztnevek közül a *Janek*, *Ondrej*, *Josef*, *Hynek* a kedveltek.

Az 1840-es évek hozzák meg végül az egységes modern szlovák irodalmi nyelv megszületését, a középszlovák úzusion alapuló Ľ. Štúr és munkatársai által megalkotott *štúrovčinát*. Évtizedekig tartó küzdelem után, kompromisszumon alapuló kodifikációs módosításokkal az 1860-as évekre véglegesen elfogadottá vált, képessé megfelelni az irodalmi nyelvvel szemben támasztott elvárásoknak.

A Zora almanach II. kötetében felvázolt tendenciák periférikusan ugyan, de a 19. század végéig még tetten érhetők, különösen a vallási tárgyú irodalomban.

BIBLIOGRÁFIA

- DONÁTH Regina, 1987: A Szláv Filológiai Tanszék könyvtárának régi cseh és szlovák nyomtatványairól. *Szlavisztikai tanulmányok. Emlékkönyv Király Péter 70. születésnapjára.* Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék, 117-130.
- GYIVICSÁN Anna, 1983: O slovenských učebniciach vydaných v budínskej Univerzitetnej tlačiarne. *Typographia Universitatis Hungaricae Budae 1777-1848.* Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék, 437- 439.
- GREGOR Ferenc, NYOMÁRKAY István, 1987: *Szlavisztikai tanulmányok. Emlékkönyv Király Péter 70. születésnapjára.* Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék.
- HAYEKOVÁ Matilda, 1979: *Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945.* Bratislava: Univerzita Komenského.
- KIRÁLY Péter, KÄFER István, 1983: *Typographia Universitatis Hungaricae Budae 1777-1848.* Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék.
- KIRÁLY Péter, 2003: *A kelet-közép-európai helyesírások és irodalmi nyelvek alakulása. A budai Egyetemi Nyomda kiadványainak tanulságai 1777-1848.* Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke.
- KOTULIČ Izidor, 1983: Prvé slovenské tlače budínskej Univerzitetnej tlačiarne a kultúrna západoslovenčina v 80. rokoch 18. storočia. *Typographia Universitatis Hungaricae Budae 1777-1848.* Budapest: ELTE Szláv Filológiai Tanszék, 409-417.
- ZORA (almanach), 1835-1840: Buda: Egyetemi nyomda.